

Pand Zaandijk als paard van Troje

Door Jaap Kerkhoven

Voor de tweede maal dit jaar is in het buitenmuseum een nieuwe presentatie geopend: na de lunchroom nu 'Gegoede burgers, 1900' in pand Zaandijk. De lichtinval doet wonderlijk aan en de ouderwetse salon geeft blijk van een formeel gedoe waarvan wij verlost zijn. Maar toch, het is vertrouwd: een woonhuis met een zitkamer, keuken en logeerkamer, piano, ledikant en wc. "Dit is een gewoon huis," zeiden een paar schoolkinderen bij binnenkomst.

Een manier van wonen zegt veel over de bewoners. Gelukkig maar, want het buitenmuseum toont niet enkel een huizencollectie. Wat voor soort mensen er in pand Zaandijk woonden, kan de bezoeker aflezen uit de inrichting. Een aparte woonkamer met planten, foto's en prulletjes, theepot en informele rieten serremeubeltjes: dat staat voor het knusse huiselijk geluk dat wel van ouder datum was, maar dat vooral de negentiende eeuw zo hogelijk waardeerde. De piano staat eveneens voor huiselijkheid en voor de hardnekkige hang naar hogere cultuur. Schilderstukjes van de heer des huizes getuigen ook van die bescheiden aspiraties. Speelgoed verwijst naar een beschermde opvoeding binnenshuis. Een uitvergroete foto van moeder en kinderen op de schommel bij een zandbak achter het huis attendeert de bezoeker op althans gedeeltelijk moderne pedagogische opvattingen in dit gezin. Alles bijeengenomen geldt: zo Zaans als het pand van buiten is, zo algemeen Nederlands is het van binnen.

In het buitenmuseum laten de meeste panden bovenal zien hoe wij niet meer leven, maar hier treft de bezoeker de aanzet tot hoe wij wel leven. De presentatie doorbreekt het beeld van eenvoud en rondborstige spontaniteit van het gewone volk waaraan het buitenmuseum zijn specifieke sfeer ontleent. De 'eerlijke' Zaanse bouwstijl draagt op zijn manier nog wel bij aan die sfeer. Maar bij de inrichting ontpopt dit pand zich als een paard van Troje. Want met de burgerklasse neemt de gecompliceerdheid van ons eigen leven bezit van het buitenmuseum.

Privacy

De negentiende-eeuwse burgerij staat niet gunstig te boek: die klasse van geldverdieners met zijn dubbele moraal, zijn stijve neerbuigendheid en benepen oppervlakkigheid. En toch, zo ver staan ze niet van ons af. Het maakt niet uit of je uit een arbeidersgezin komt of het kind bent van een verffabrikant of een notaris. Op reis laten wij ons niet zomaar met een wildvreemde in één bed stoppen. Wij willen een eigen bed, een ledikant dus, en dat weer in een afgezonderde kamer. Hebben we ruzie, dan willen we niet dat alle burens voor het raam staan mee te genieten.

En dat gebeurt ook amper meer. Schrijven wij een brief of ontvangen we die, dan willen we niet dat de buurt die leest. Zelfs de huisgenoten blijven er, hopelijk, keurig van af. Zo ging het waarschijnlijk niet met die brieven-schrijver op Urk. Maar zo ging het wel op de Lagedijk in Zaandijk.

De uitbouw van de intieme omgang met elkaar en met zichzelf typeert een negentiende-eeuws burgerlijk gezin. Als die burgerij iets waardeerde, dan was het wel privacy. Het huisgezin bewaarde zorgvuldig zijn geheimen. Dat is ook een kenmerk van pand Zaandijk: het leven dat zich hier afspeelde was niet zichtbaar. Vermoedelijk was het gezin Vis-Duyvis hier nooit komen wonen als het niet gegeven had om afzondering. Ze hadden even verder op de Lagedijk een ruimere woning in steen, met een tuin en een heerlijk balkon en met elektriciteit, maar daar liep ook het fabriekspersoneel rond.

Hoge morele eisen

Een tipje van de sluier wordt, zoveel mogelijk via de collectie, opgelicht door de gastheer of gastvrouw die de museumbezoekers te woord staat. Het echtpaar Vis-Duyvis stelde hoge morele eisen aan elkaar en aan de kinderen, maar zij zagen zich ook gedwongen de ander te nemen voor wat hij was. Er was formele distantie en beheerste maar niet minder oprechte eerlijkheid. De man ontplooiëde zich in zijn werk en in zijn gedichten, dacht na over het leven en had nerveuze hoofdpijnen. De ontplooiingsruimte voor de vrouw was beperkt en daar had ze last van. Misschien lag de lat te hoog, want op het eind viel het gezin uit elkaar. Hun problemen kunnen wij nog herkennen, ook al hebben wij zo onze oordelen over de negentiende eeuw. Dat is de verborgen boodschap van dit pand aan de bezoeker. ■

Pand Zaandijk als paard van Troje

Door Jaap Kerkhoven

Voor de tweede maal dit jaar is in het buitenmuseum een nieuwe presentatie geopend: na de lunchroom nu 'Gegoede burgers, 1900' in pand Zaandijk. De lichtinval doet wonderlijk aan en de ouderwetse salon geeft blijk van een formeel gedoe waarvan wij verlost zijn. Maar toch, het is vertrouwd: een woonhuis met een zitkamer, keuken en logeerkamer, piano, ledikant en wc. "Dit is een gewoon huis," zeiden een paar schoolkinderen bij binnenkomst.

Een manier van wonen zegt veel over de bewoners. Gelukkig maar, want het buitenmuseum toont niet enkel een huizencollectie. Wat voor soort mensen er in pand Zaandijk woonden, kan de bezoeker aflezen uit de inrichting. Een aparte woonkamer met planten, foto's en prulletjes, theepot en informele rieten serremeubeltjes: dat staat voor het knusse huiselijk geluk dat wel van ouder datum was, maar dat vooral de negentiende eeuw zo hogelijk waardeerde. De piano staat eveneens voor huiselijkheid en voor de hardnekkige hang naar hogere cultuur. Schilderstukjes van de heer des huizes getuigen ook van die bescheiden aspiraties. Speelgoed verwijst naar een beschermde opvoeding binnenshuis. Een uitvergroete foto van moeder en kinderen op de schommel bij een zandbak achter het huis attendeert de bezoeker op althans gedeeltelijk moderne pedagogische opvattingen in dit gezin. Alles bijeengenomen geldt: zo Zaans als het pand van buiten is, zo algemeen Nederlands is het van binnen.

In het buitenmuseum laten de meeste panden bovenal zien hoe wij niet meer leven, maar hier treft de bezoeker de aanzet tot hoe wij wel leven. De presentatie doorbreekt het beeld van eenvoud en rondborstige spontaniteit van het gewone volk waaraan het buitenmuseum zijn specifieke sfeer ontleent. De 'eerlijke' Zaanse bouwstijl draagt op zijn manier nog wel bij aan die sfeer. Maar bij de inrichting ontpopt dit pand zich als een paard van Troje. Want met de burgerklasse neemt de gecompliceerdheid van ons eigen leven bezit van het buitenmuseum.

Privacy

De negentiende-eeuwse burgerij staat niet gunstig te boek: die klasse van geldverdieners met zijn dubbele moraal, zijn stijve neerbuigendheid en benepen oppervlakkigheid. En toch, zo ver staan ze niet van ons af. Het maakt niet uit of je uit een arbeidersgezin komt of het kind bent van een verffabrikant of een notaris. Op reis laten wij ons niet zomaar met een wildvreemde in één bed stoppen. Wij willen een eigen bed, een ledikant dus, en dat weer in een afgezonderde kamer. Hebben we ruzie, dan willen we niet dat alle burens voor het raam staan mee te genieten.

En dat gebeurt ook amper meer. Schrijven wij een brief of ontvangen we die, dan willen we niet dat de buurt die leest. Zelfs de huisgenoten blijven er, hopelijk, keurig van af. Zo ging het waarschijnlijk niet met die brieven-schrijver op Urk. Maar zo ging het wel op de Lagedijk in Zaandijk.

De uitbouw van de intieme omgang met elkaar en met zichzelf typeert een negentiende-eeuws burgerlijk gezin. Als die burgerij iets waardeerde, dan was het wel privacy. Het huisgezin bewaarde zorgvuldig zijn geheimen. Dat is ook een kenmerk van pand Zaandijk: het leven dat zich hier afspeelde was niet zichtbaar. Vermoedelijk was het gezin Vis-Duyvis hier nooit komen wonen als het niet gegeven had om afzondering. Ze hadden even verder op de Lagedijk een ruimere woning in steen, met een tuin en een heerlijk balkon en met elektriciteit, maar daar liep ook het fabriekspersoneel rond.

Hoge morele eisen

Een tipje van de sluier wordt, zoveel mogelijk via de collectie, opgelicht door de gastheer of gastvrouw die de museumbezoekers te woord staat. Het echtpaar Vis-Duyvis stelde hoge morele eisen aan elkaar en aan de kinderen, maar zij zagen zich ook gedwongen de ander te nemen voor wat hij was. Er was formele distantie en beheerste maar niet minder oprechte eerlijkheid. De man ontplooiëde zich in zijn werk en in zijn gedichten, dacht na over het leven en had nerveuze hoofdpijnen. De ontplooiingsruimte voor de vrouw was beperkt en daar had ze last van. Misschien lag de lat te hoog, want op het eind viel het gezin uit elkaar. Hun problemen kunnen wij nog herkennen, ook al hebben wij zo onze oordelen over de negentiende eeuw. Dat is de verborgen boodschap van dit pand aan de bezoeker. ■